

RJEČNIK PRIRODE U PJESNIŠTVU TRUBADURA

VERA GERERSDORFER
 Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 804.0-3:840-1:82.01
 Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno : 1994-03-30
 Received

Rad pod gornjim naslovom sadrži dva problema: jedan *leksikološki* i jedan *opće medijevistički* problem odnosa čovjeka prema prirodi u srednjem vijeku.

U ovom njegovu *prvom* dijelu predstavljene su leksičke sastavnice u rječniku prirode najslavnijih trubadura XII stoljeća: ključni i ostali pojedinačni karakteristični leksemi koji se odnose na vrste ptica, cvijeće, drveće, životinje itd.

Pitanje izvornosti te vrste rječnika postavlja se kao iznimno specifičan problem.

Izbor primjera, koji slijede, pokazuje, da je autor razvrstao leksički grad u *tri* ciklusa: proljetni, jesensko-zimski i elementarne svezremenske prirode.

Osnovni je *zaključak*, da rječnik opisa prirode u pjesništvu trubadura nije nikakva *imitatio* jedne višestoljetne pjesničke i retoričke tradicije, nego izvorno djelo njih samih unatoč utjecaju osobito hispano-arapske i galego-portugalske lirike koji je u njemu zamjetljiv kod određenog broja trubadura. Ali majstori *trobar clusa* stvorili su jednu *novu viziju* prirode uvjerljive izvornosti i povezali njezin obnovljeni, raskošni metaforički rječnik s *dvorskim* rječnikom u zajedničkom izrazu dominantne tematske cjeline ljubavi i prirode.

Rad pod gornjim naslovom sadrži dva problema: jedan *leksikološki* i jedan *opće medijevistički* problem odnosa čovjeka prema prirodi u srednjem vijeku.

U ovom njegovom *prvom* dijelu predstavljene su leksičke sastavnice u rječniku opisa prirode najslavnijih trubadura XII stoljeća: ključni i ostali pojedinačni karakteristični leksemi, koji se odnose na vrste ptica, cvijeće, drveće, životinje itd.

Pitanje izvornosti te vrste rječnika postavlja se kao iznimno specifični problem.

Izbor primjera koji slijede pokazuje da je autor leksičku grad razvrstao u *tri* ciklusa: proljetni, jesensko-zimski i elementarne svezremenske prirode.

Opći je *zaključak* da rječnik prirode u pjesništvu trubadura nije nikakva *imitatio*, nego izvorna tvorevina i konstrukcija njih samih.

Karakteristične teme okcitanskog lirskog pjesništva su dama, rat i priroda. U suodnosu s njima leksik pjesničkog jezika trubadura obuhvaća dominantni *dvorski rječnik*, *ratno-feudalni* i *rječnik prirode*¹

Jezik opisa prirode od flore i faune na zemlji do visina nebeskog plavetnila u kojemu u nesvjestici nestaje ševa Bernarda de Ventadorna sadrži *ključne* riječi, koje se odnose na vrste *ptica*: slavuj, ševa, drozd, šojka, žuna, gavran, lastavica; *cvijeće*: bijeli glog, perunika, ljiljan, divlja ruža, žutilovka, ljubičica; *životinje*: jelen, srna, žaba, riba, zec, vol, leopard itd.

Pojedinačne karakteristične riječi su: *proljeće*, *dous tems* sa semantoleksičkim varijantama "uskršnje doba" (*pascor*) i "blago, nježno doba" (*lo dous termini suau*) i sa svojom sugestivnom "blagošću" (*dolchor*), zatim gaj, lug, šuma, list, lišće. Vrt(ovi) livada, izvor, potok, val(ovi) i more, vjetar, vihor i lahor, jesen, zima, snijeg i led.

Tipični su stalni izrazi: "uživam u...", "drago mi je...", "svida mi se..." (*bel m' (i)es...*); ili, "kad vidim, opet se zelene..." (*can vei reverdir...*).

Kalenda maia ("svibanjska svečanost") u pjesmama Bernarda de Ventadorna, Raimbauta se Vaqueirasa i još nekih drugih može ukazati na moguće

¹ O rječniku prirode u pjesništvu trubadura nije još napisana nijedna cjelovita, sustavna studija ili rasprava. Pojedini leksemi i ključne riječi kao i analiza rječnika pojedinih trubadura, uključujući i podatke o leksiku opisa prirode predmetom su sljedećih radova:

A. B l a c k b u r n, "An Analysis of the Vocabulary of William of Aquitaine", *Romania* XCVII, 1976, 289-365; Odette C a d a r t - R i c h a r d, "Le thème de l'oiseau dans les comparaisons et les dictons chez onze troubadours, de Guillaume IX à Cerveri de Girone", *Cahiers civil. médiév.* XXI. N° 3, 1978, 205-230; Charles C a m p r o u x, "Vocabulaire courtois chez P. Cardenal. *Annales de l' I. E. O.*" Toulouse 1962-63 (bez oznake stranice u bibliografiji); isto i u *Écrits sur les troubadours et la civilisation occitane du moyen âge*. I-L. Castelnau-le-Lez. *Occitania et Toulouse. Inst. d'Ét. occit.*, 1984, 69-83; Glynnis C r o p p, *Le vocabulaire courtois des troubadours de l' époque classique*. Geneve, Droz, 1975, 8°, 509 ("Publ. romanes et franc."); D. E v a n s, "Les oiseaux dans la poésie des troubadours", *Revue de langue et lit. d'occ.* XII-XIII 1962/63. Moshe L a z a r, *Bernard de Ventadour, Troubadour du XIIe siècle. Chanson d' Amour*. Paris, Klincksieck 23-25 (rječnik prirode); Jean-Charles P a y e n, "A propos du es vocabulaire courtois des troubadours", *Problèmes méthodologique. Cahiers civil. médiév.* XXI N° 2 1978, 151-155; Max P f i s t e r, "Die Sprache von Guilhem IX, Graf von Poitiers". *Festschrift Gossen*, Bern/Bruxelles 1976 (bez oznake stranice); Isto i u *Cahiers civil. médiév.* XIX N° 2 1976, 91-113; usp. i Ch. C a m p r o u x, "Remarques sur la langue de Guihem de Peitieux", u *Mélanges Rita LEJEUNE*, Gembloux, 1969, I, 67-84; Jacques R o u b a u d, *Les Troubadours. Anihologie bilingue Collection "P. S."* Seghers Paris, 1971, 5-10 (rječnik prirode); P. S a v j - L o p e z, *Uccelli in poesia e in leggenda in trovatori e poeti*, Milano/Palermo, 1906 (*Bibliot. "Sandron" de Sc. e Lett.*). Savj-Lopez, je autor i studije o *Papigi*, *La Nouvelle du Perroquet*, Arnaut de Carcassèsa.

veze trubadura s pučkim zabavama, na njihovo sudjelovanje u njima i na njihovo druženje sa skromnim ljudima izvan dvorskog društva.

Količinski rječnik trobar leua nije iznimno bujan, bogat. Opisi prirode u trubadura nisu guste, slojevite freske. Ali oni su fine, osjećajno prodahnute skice kojih je sugestivna snaga upravo u *jednostavnosti* izraza u predigri emocionalnom pjesničkom *crescendu* što slijedi. U njima je često sadržan uvod u teško izrecivi duševni ugodaj, ali koji se u ovoj poeziji pretače u prirodni, neposredni, iskreni izljev, iskaz i dojam.

No leksikološki problem koji ostaje *perpetuum mobile* u proučavanju *ove* vrste rječnika jest pitanje njegove izvornosti. Jesu li trubaduri svoju viziju prirode stvorili svojim *izvornim* izražajnim sredstvima ili su samo *oponašali* gotove, slične šeme i slike opisa prirode antičkih pjesnika, prvenstveno Ovidija, ili francuskih pjesnika koji su pisali na latinskom jeziku, kao Hildebert de Lavardin, Marbod de Rennes, Baudri de Bourgueuil, Mathieu de Vendôme, Pierre Raye i drugi, ili pak stranih arapskih pjesnika. Površna usporedba mogla bi potvrditi takvu mogućnost u koju su osobito stariji istraživači vjerovali ("arapska" i "latinska" teza). Iznijet ćemo samo nekoliko sažetih protuargumenata takvim teorijama.

U antičkoj i u trubadurskoj poeziji, gdje se pojavljuje kao ključna riječ, *slavuj* ima bitno različito obilježje. Antički slavuj nije vesela ptica, njegova je pjesma prožeta tugom, naricanjem. Slavuj trubadura uvijek "veselo", čak "obijesno" kliče, pjeva, "raduje se". On je pjesnikov prijatelj, glasnik njegovih ljubavnih poruka.² Uopće, svijet trubadurskih ptica je veseo svijet. *Feire joie*, to je perifrastična reprodukcija glagola "pjevati". Još je zastupljena sinonimna sintagma *chanter en son* ili *leur lati(n)* uočljiva i izvan trubadurske lirike, npr. kod Gottfrieda Strassburškoga. Ovaj opisni izričaj o kojemu još do danas nije napisan nijedan sustavni rad, prije ukazuje na konstrukciju iz pučkog jezika nego na uzorke u antičkoj poeziji ili retorici, ukoliko pak on nije izvorni leksički "izum" samih trubadura.

Tip ljubavi *cudhri*, srodne *fin' amoru*, u arapskom lirskom pjesništvu često je opjevan u pravoj romantičnoj atmosferi noći pune mjesečine. Rječnik

² O ovoj temi pisali su: Dagmar Thoms, "Studien zum locus amoenus im Mittelalter", *Wiener Romanistische Arbeiten*, x Band. Wien/Stuttgart, 1972, 63-65; Werner Ross, "Rose und Nachtigall. Ein Beitrag zur Neaphorik und Mythologie des Mittelalters" *Romanische Forschungen* 67, 1955, 55-82; Georg Raabe, "Schwalbe und Nachtigall in der Göttlichen Komödie", *Deutsches Dantejahrbuch* 38, 1960, 168-192.

trubadurske prirode samo sporadički bilježi "sunce", ali ne i "mjesec" i "zvijezde".

To se može ustvrditi u pjesmama klasičnih trubadura koje su izdane u klasičnim i najboljim antologijama. To dakako ne znači da se ti leksemi ne bi mogli pronaći još i u nekim drugim još neotkrivenim, neproučenim i u svijetu raspršenim *cansos* preostalih četiri stotine trubadura.

Ni riječ "noć" ne zauzima ključnu poziciju u leksiku trubadurske prirode. Ta potonja samo čezne za suncem, proljećem, zelenilom, vedrinom, za svjetlom. Vode, potoci i vrela, "bistri su i svjetli". Noćne ugodaje, noć, snažno nadahnuće arapskih liričara, okcitski pjesnici izbjegavaju.

Za trubadursko pjesništvo u cjelini karakterističan je duboko subjektivni, individualni pečat i prizvuk, koji je u antičkoj a osobito u srednjovjekovnoj francuskoj poeziji na latinskom jeziku nečujan, u čvrstim okvirima slika, šema i metafora raskošne izražajne aparature uključujući leksik prirode kao pozadinu i poetsku sastavnicu iznimne opisne i sugestivne snage.

Na kraju mnoge pojave *nisu* uvijek rezultat "utjecaja", nego su rezultat objektivnim okolnostima izazvanih *relativnih slučajnih* podudarnosti i analogija. To je slučaj i s činjenicom postanka trubadurskog pjesništva i s mnogim pojavama u njemu. Na podslužu što su ga našli u pučkom jeziku, koji je ovim putujućim pjesnicima morao biti poznat, trubaduri su izgradili svoj leksički instrumentarij i na njemu i svoju vlastitu viziju svijeta i prirode preoblikujući pučke leksičke elemente i obrte u umjetnički rafinirane i ugodajno intonirane funkcionalne sastavnice i ključne riječi.

Rječnik prirode u pjesmama koja slijede obuhvaća leksik proljetnog, jesensko-zimskog ljubavnog ciklusa i leksik ciklusa elementarne svezvremenske prirode.³ On sadrži sve ovdje nabrojene bitne i karakteristične leksičke elemente. Na taj način raspoređena leksička građa slika kontrastne ugodajne minijature subjektivnog karaktera u prva dva ciklusa, dok u trećem ona stvara skice krajolika

³ Svi primjeri navedeni su u originalu prvenstveno prema dvojezičnoj antologiji Jacquesa Roubeauda (v. bilj. 1), oni iz poezije Bernarda de Ventadorna prema knjizi Moshea Lazara (v. bilj. 1), ostali primjeri prema antologiji R. Nellija i R. Lavauda (v. bilj. 1), a neki prema djelima različitih autora o kojima podatke donosimo na koncu svakog od njih.

Svi su primjeri citirani u našem prijevodu s francuskog jezika a neki i u našem prijevodu s provansalskog originala.

Isključivo iz prostornih razloga mi sve primjere, izvorno i u prijevodu, prenosimo prema modelu u antologiji Jacquesa Roubeauda uz oznaku najnužnijih kratica na kraju svakog navedenog primjera.

s tipičnim ozračjem, koloritom i prelijevima, te subjektivnošću prožete motive u kompleksu *ljubav-priroda*.

LESIK PROLJETNOG LJUBAVNOG CIKLUSA

GUILLAUME D'AQUITAINE: "*Ab la dolchor del temps novel, foillo li bosc e li aucl. chanton chascus en lor lati. segon lo vers del novel chan.*"

J. R. 64

(Na blagom proljetnom zraku šume zelene i svaka ptica na svom jeziku pjeva po strofama nove pjesme).

BERNARD DE VENTADORN: "*Lo gens temps de pascor. ab la fresha verdor. nos adui folh' e flor. de diversa color.*"

M. L. 17,124

(Prekrasno proljeće, sa svježinom zelenog lišća donosi nam cvijeće i lišće različitih boja).

ISTI: "*Lancan folhon bosc e jarric. e' lh flors pareis e' lh verdura. pels vergers e pels pratz. e' lh auzel c' an estat enic, son gai desotz los folhatz. autresi' m chant e m' esbaudei e refflorisc e reverdei e folh segon ma natura*"

M. L. 6,82

(Kad se razlistaju šume i hrastici, i cvijeće i zelenilo iznikne u vrtovima i na livadama, a ptice, koje bijahu tužne, vesele su pod lišćem, tada i ja pjevam i osjećam radost i opet procvjetam i radosno kličem i pokrijem se lišćem po svojoj prirodi).

ISTI: "*Can l erba fresch e' lh folha par. e la flors boton ' el verjan e l rossinhols autet e clar leva sa votz e mou so chan joi ai de lui. e joi ai de la flor. e joi de me e de midons major;*"

M. L. 20.136

(Kad svježa trava i lišće izniknu i na grani procjeta cvijet i slavuj propjeva i raspjeva se čujno i jasno, ja uživam u njemu, i uživam u cvijetu, i uživam u sebi, još više u mojoj gospi;).

ISTI: *"Prat me semblon vert e vermelh. aissi con el doutz tems de mai. si' m te fin' amors conhd' e gai : neus m' es flors blanch e vermelha. et iverns calenda maya..."*

M. L.5.II. 78

(Livade izgledaju mi zelene i cvjetne kao u blago svibanjsko doba, vjerna me ljubav održava tako svježim i veselim da je snijeg za mene bijeli ružičasti cvijet a zima svibanjska svečanost.)

ISTI: *"far pot de me son talen. melhs no fa l vens de rama. qu' enaissi vau leis seguen con la folha sec lo ven."*

M. L. 12.III 104

ISTI: (Ona može činiti sa mnom štogod želi, više nego što vjetar čini s granom, jer ja je slijedim kao list koji ide za vjetrom).

ISTI: *"Bel m' es qu eu chan en aquel mes. can flor e folha vei parer. et au lo chan doutz pel defes del rossinhol matin e ser."*

M. L. 41,220

(Rado pjevam u ovom mjesecu kad vidim nicanje cvijeća i lišća i slušam blagi poј slavulja u gaju, jutrom i uvečer).

GAUCELM FAIDIT : *"Can vei reverdir les jardins. et oi les oizelets chanter. et nos est tant dous li marchis. me re novellent mei pensier. qu' ores me sovient d un cler vis."*

J. R.210

(Kad vidim vrtovi se opet zelene, i čujem pjesmu ptičica, i ožujak je tako blag, u meni nove se radaju misli i sjećam se jednog vedrog lica.)

ARNAUT DE MAREUIL: *"Bel m' es quan lo vens m' alena. en Abril, ans qu' intre Mais. et tote la noit serena. chanta-l rossinhols e-l jais. quecs auzels en son lenguatge per la frescor del mati."*

N.-L. 96

(Godi mi vjetra dah u travnju kad se bliži maj, i kad u vedroj noći slavuj i šojka pjevaju, svaka ptica na svom jeziku, u svježem jutru.)

PIERE VIDAL : "*Be m' agrada la convinens sazoz. et agrada - m lo cortes temps d' estiu. et agrada-m l' auzel quan canton piu. et agrada-m floretas per boisos.*"

J. R.220

(Uživam u divno godišnje doba, i uživam, u doba pitoma ljeta, mile su mi ptice, što cvrkuću "pju", dragi su mi cvjetići u grmovima).

RAIMON DE MIRAVAL: "*Be m' agrada-l bels tems d' estiu. e dels auzels m' agrada-l chanz. e-l fueilla m' agrada- l verians. e-ill prat vert mi son agradiu.*"

J. R. 338

(Godi mi lijepo ljetno doba i sviđa joj ptica, ja uživam u zelenom lišću i u zelenim livadama).

RAIMBAUT DE VAQUEIRAS : "*Kalenda maia. ni fueills de faia. ni chans d' auzell. ni flors de glaia. non es qe-m plais. pros dona gaia*"

J. R. 252

(Svibanjska svečanost, ni bukvin list, ni ptica pjev, ni perunikin cvijet nisu to što mi godi, vesela, plemenita gospo.)

GUIRAUT DE BORNEIL : "*Can lo glatz e-l frechs e la neus. s' en va e torna la chalors. e reverdezis lo pascors. et auch las voltas dels auzeus. m' es tan beus. lo dols tems a l' issen de martz. que plus sui salhens que leupartz. e l' vils non es chabrols ni cers...*"

J. R. 174

(Kad odlaze, led, studen i snijeg i vraća se toplina i sve ozeleni opet u proljeće. Ja slučam ptica ćurlikanje. I blago vrijeme krajem ožujka godi meni toliko da sam brži od leoparda i hitriji od srne i jelena...).

LEKSIK JESENSKO - ZIMSKOG LJUBAVNOG CIKLUSA

AZALAIS DE PORCAIRAGUES: "*Ar em freg temps vengut. que-l gels e-l neus e la fainga. e-l aucellet es tan mut. c us de chantar non s' afraingna. e son sec li ram pels plais. que flors ni foilla no-i nais. ni rossignols non i crida. que la en mai me reissida.*"

J. R. 306

(Stigosmo u zimu. Kroz mraz,blato i snijeg. Umuknuše ptičice. Nijedna više ne teži pjevanju. Granje na grmovima je suho. Na njemu ne niče ni cvijet ni sit. Ni slavuj, što se u svibnju budi ne žubori više u grmu).

PEIRE D' ALVERNHA: "*Dejosta.ls breus jorns e. ls loncs sers. quan la blanc ' aura brunezis. vuelh que branc e bruelh mos sabers. d' un nou joi. que. m fruech ' e. m floris. car del doutz fuelh vei v clarzir los garries. per que. s retrai entre las neus e. l freis. lo rossinhols e. l torz e. l gais e. l pics.*"

Ch. Camproux, *Le Joy d' Amour des Troubradours, Montpellier, 1965, 175.*

(Uoči kratkih dana i dugih večeri. Kad bijeli lahor tamni. Ja hoću da moje umijeće plodi grane i pupoljke jedne nove ljubavne radosti. Koja mi poklanja cvijeće i plodove, jer vidim; kroz nježno lišće svjetlost pada na hrastove šume, gdje su se među snijegom i injem već sakrili slavulj, drozd, šojka i žuna.).

CERCAMON: "*Quant l aura doussa s' amariz. e-l fuelha chai de sul verjan. e-l auzelh chanjan lor latis et ieu de sai sospir e chan.*"

N.-L. 38

(Kad zahladi lahor blagi i lišće s granja pada i ptice mijenjaju pjesme, ja uzdišem i pjevam...).

LEKSIK ELEMENTARNE SVEVREMENSKE PRIRODE

GUILLAUME D' AQUITAINE: "*La nostr' amor vai enaissi. com la branca de l' albespi. qu' esta sobre l' arbr' en creman. la nucit ab la ploi' ez al gel. tro l endeman que - l sols s' espan. per la fueilla vert el ramel.*"

J. R. III 64

(Naša je ljubav kao glogova grana, što na stablu drhteći ostaje noću, pod kišom, na mrazu, do sutrašnjeg dana, kad sunce prosipa svoj sjaj po zelenom lišću grana.).

BERNARD DE VENTADORN: "*Tant ai mon cor ple de joya. tot me desnatura. flor blacha vermelh' e groya. me par la frejura. c' ab lo vent et ab la ploya. me creis l' aventura. per que mon pretz mont' e poya. e mos chans melhura.*"

tant ai al cor d' amor. de joi e de doussor. per que-l gels me sembla flor. e la neus verdura."

J. R. 118-120

(Moje je srce preplavljeno radošću da za mene sve mijenja svoju prirodu: zima mi izgleda kao bijeli, crveni i žuti cvijet jer s vjetrom i kišom buja moja sreća. Tako se moja pjesma uzdiže i zato je veća moja zasluga. U srcu imam toliko ljubavi i životne radosti i nježnosti da mi mraz izgleda kao cvijet, a snijeg kao zeleno lišće.).

ISTI: *"Car tot can es s' abandona. vas joi e refrim e sona. prat e debes e verger landas e pla e boschatge."*

M. L.34.,II,190

(jer sve što postoji predaje se životu, zvuči i odzvanja: livade i posjedi i vrtovi. Ledine i ravnice i lugovi).

JAUFRE RUDEL: *"Pro ai del chan essenhadors. entorn mi et e ensenhairitz. pratz e vergiers albres e flors. voutas d' auzelhs e lays e critz."*

J. R. 78

(Ja imam oko sebe mnoštvo učitelja i učiteljica pjevanja, livade i vrtove, drveće i cvijeće, ćurlike ptica, njihove pjesme i kliktanje).

ISTI: *"Quan lo rius de la fontana s' esclarzis. si cum far sol. e par la flors aiglentina.e-l rossinholetz el ram. volf e refranh ez aplana. son dous chantar et afina. dreitz es qu' ieu lo mieu refranha."*

N.- L. 50

(Kad se potok na izvoru razbistri kao što se događa, i procvjeta divlja ruža i u šumi slavujić mijenja, ponavlja, dotjeruje i usavršava svoju nježnu pjesmu, i ja s pravom ponovim svoju pjesmu).

GUILLEM ADEMAR: *"Pos vei que reverdeja-l glais, lonc la fontana w qu' esclarzis. e colora de sol lo rais. lo mon per que s' enbelezis."*

J. R. 6

(Vidim, i opet procvjeta perunika na izvoru što se razbistri, i svijet se šareni pod zrakom sunca koja ga uljepšava).

GAUCELM FAIDIT: *"Lo rossinholet salvage. ai auzit. que s esbaudeia. per amor en son lengatge. e-m fai si morir d enveia."*

N.-L. 126

(Čuh šumskog slavujica kako radosno kliče na svom jeziku, slušajući ga ja umirem od čežnje.).

PEIRE D' ALVERNHA: *"Rossinhol el seu repaire. m' iras ma dona vezer. e diguas li -l mieu afaire. et ill diguat de sieu ver."*

J. R. 180

(Slavuju u svom gnijezdu, posjetit ćeš moju damu, reći ćeš joj što radim a ona će tebi istinu o sebi.).

MARCABRU: *"A la fontana del vergier. on l' erb' es vertz josta- l gravier. a l' ombra d' un fust domesgier. en aiziment de blancas flors. e de novelh chant costumier. troba sola ses companhier. selha que non vol mon solatz."*

J. R. 96

(Na izvoru u vrtu gde trava je zelena na rubu šljunka, u sjeni voćkina stabla, u skladnom suzvučju bijelog cvijeća i uobičajene nove pjesme ja zatekoh samu, bez pratnje onu koja ne želi moje društvo.).

BERNART MARTI: *"Bel m' es lai latz la fontana. erba vertz e chant de rana. c om s obrei pel sablei tota nueit fors a l aurei. e-l rossinhol mou son chant, sotz la fueilla el vergant, sotz la flors m' agrada. dous amor privada."*

J. R. 106

(Drago mi je mjesto tamo na izvoru, zelena trava i kreket zelene žabice koja se muči na pijesku. Cijelu noć, samo ne za oluje, slavuj izvija svoj poj pod lišćem na grani, a ja pod cvijetom uživam u nježnoj tajnoj ljubavi.).

ARNAUT DANIEL: *"Doutz brais e critz. lais e cantars e voutas aug des auzels q en lur latin fan precs ab sa par atresi cum nos fam. a las amigas en cui entendem"*.

J. R. 232

(Nježni cvrkut čujem, i cijuk, pjesme, poj i ćurlike ptica, koja svaka na svom jeziku svoju družicu moli kao što mi molimo prijateljice u koje smo zaljubljeni).

RAIMBAUT D' ORANGE: "*Brais chans quilz critz. aug dels auzels pels lpaissadit.*"

J. R. 146

(Cvrkut, pjesme, ćurlike, cijuke ptica ja čujem po živicama),

RAIMBAUT DE VAQUEIRAS: "*Altas undas que venez suz la mar. que fay lo vent cay e lay demenar. de mun amic sabez novas comtar.*"

J. R. 256

(Visoki valovi što se razlijevate morem, koje vjetar uzburkava ovamo onamo, o mom prijatelju znate pričati novosti.).

ARNAUT DANIEL: "*que flors no. il semble de viola. qui. s camja leu. sitot nonca s iverna. ans per s amor sia laur o genebres.*"

Yves Levèvre, *Mélanges de littérature du Moyen Age. Bière, Bordeaux 1991, 205*

(Ja njoj ne sličim na cvijet ljubičice koja brzo vene, iako još nema zime, nego, iz ljubavi prema njoj, neka budem lovor ili žutilovka.).

ISTI: "*... qu' ieu colore mon chan. d' un aital flor don la fruitz sia amors. e jois lo grans e l' olors d' enoi gandes.*"

Ibid. 232.

(...ja pjesmi svojoj boju dajem cvijeta kojega plod neka je ljubav, zrno radost, mioniris obrana od nevolje.).

ISTI: "*Ieu sui Arnautz. qu amas l' aura. e chatz la lebre ab lo bou. e nadi contra suberna.*"

(A. Jeanroy, *Anthologie des troubadours. Nizet, Paris, 1974, VII 71.*

(Ja sam Arnaut koji skuplja vihor, ja lovim zeca s pomoću vola i plivam protiv struje).

GUIRAUT DE BORNEIL: "*Que l' altre vinc en un verger. de flor tot gen cobert. ab chan d' auzels mesclat. e can estav en aquels bels jardis, lai m' aparec la bela flors de lis. e pres mos olhs e sazic mo coratge.*"

Ibid. 105 (XVI)

(Nedavno dodoh u perivoj, cvijećem ljupko prekriven, ozvučen cvrkutom ptica. I kad bijah u tom prekrasnom vrtu, tu mi se ukaže divni ljiljanov cvijet koji mi osvoji oči i zarobi moje srce.).

Obimna leksička grada koju smo proučavali, a od koje je samo neznatan dio mogao biti unesen u ovaj rad, do daljnega upućuje na sljedeći *zaključak*: rječnik prirode nije nikakva *imitatio* jedne moćne višestoljetne retoričke i poetske tradicije, nego je izvorno djelo samih trubadura. Oni su uz elementarnu terminologiju bez koje opis prirode ne bi bio moguć i zato se ona susreće i u pjesmotvorima svih ostalih pjesnika koji pjevaju o prirodi, stvorili semantoleksičke varijante i stanovitog broja slikovitih pučkih riječi, sintagma i fraza,⁴ koje mijenjaju intonaciju i boju izražajne strukture svake strofe.

Rječnik prirode trubaduri nisu namijenili detaljnom njenom opisivanju nego su njime izražavali spontane, subjektivne, emocionalne ugodaje u kompleksu *ljubav-priroda*. *Trobar leu* je dovoljno ugodajno slijedio tu njihovu intenciju i tendenciju.

Dok su drugi pjesnici "stali" pjevajući i dalje po već ustaljenim leksičkim obrascima i kalupima, trubaduri su išli dalje i usavršavali svoj jezik i njegov izražajni inventar. Rječnik prirode *trobar clusa*,⁵ bujan i bogat višemislenim simbolima, metaforama i obrtima kontrastnih opisnih kovanica, druga je i najoriginalnija leksička varijanta koju su oni stvorili u cijelom sklopu rječnika opisa prirode kao reakciju na izražajnu jednostavnost *trobar leua*. I premda se u slučaju određenog broja trubadura može ustvrditi utjecaj hispano-arapskog i osobito galego-portugalskog pjesništva na njihove *cansos*, *nova vizija prirode*, što se pomalja u savršenstvu jednog novog značenjsko-pjesničkog i metaforičko-simboličkog rječnika *izvorna* je i *trubadursko-južnofrancuska* do te mjere da se ne

⁴ Iz pučkog jezika preuzete su i mnoge opscene riječi koje nisu u sastavu rječnika opisa prirode. Potrebno je ukazati i na njih, jer one svjedoče o vezama trubadura s pukom i njihovu dobrom poznavanju njegova govora i jezika.

O toj temi: Pierre B e c, *Burlesque et obscénité chez les troubadours. Pour une approche du contretexte médiéval*. Paris, Stock, 8°, 1984 ("Moyen âge"); Michel S t a n e s c o, "L' étrange aventure d'un faux muet: blessures symboliques et performances sexuelles dans un poème de Guillaume IX d' Aquitaine". *Cahiers de civil. médiév.* N2, 1989, 115-124.

⁵ O *trobar clusa* u svjetlu odnosa *čovjek-priroda* u srednjem vijeku mi govorimo u *drugom* dijelu ovog rada. Na ovom mjestu mi ga se samo dotičemo, jer *trobar clus*, filološki fenomen *sui generis*, ne može biti prešućen u granicama naše teme.

može u to sumnjati. U pitomom vrtu *trobar leua* trubaduri su posadili "*la flors enversa*", čudesni i smrtonosni cvijet.

Smisao ove sintagme u prijevodima varira. Njezino suštinsko značenje nikada neće biti otkriveno, bar ne potpuno. Cijele pjesme na *trobar clusu* ili pojedina mjesta u njima ostaju još i danas *neprevodiva* unatoč brojnim prijevodima, verzijama i komentarima. Jer kriterij za pravilno razumijevanje i valoriziranje njihova pravog smisla i značenja bio je poznat jedino trubadurima. Možda bi proučavanje kompleksa prirode i čovjeka u srednjem vijeku mogao uputiti na neki trag.

Rječnik koji je ovdje samo *grosso modo*, mogao biti opisan, pokazuje da su trubaduri prirodi bili bliži nego ostali ljudski svijet. Na leksičkoj razini pak dvorski se rječnik u kompleksu *ljubav-priroda* u velikom broju trubadurskih *cansos* povezuje s rječnikom prirode u zajedničkom i čvrstom izrazu jedne duboko ljudski nadahnute tematske cjeline.

RAIMBAUT D'ORANGE: "*Ar resplant la flors enversa. pels trencans ranc e pels tertres. cals flors neus gels e conglapis que cotz e destrenh e trenca. don vey morz quilz critz brais siscles. en fuelhs en rams e en giscles. mas mi ten vert e jeuzens joys. er quan vey sec los dolens croys.*"

J. R. 144

(Sad blista obrnuti cvijet, među oštrim hridima i humcima. Taj cvijet je snijeg, mraz i led. Koji bridi, mori i siječe. Od njega, vidim, zamiru ćurlici, krici, žubori, cijuk u lišću na granama i grančicama. Ali mene pomlađuje i raduje životni zanos. Kad vidim gavrane smrznute i tužne).

Vera Gerersdorfer: NATURE VOCABULARY IN THE TROUBADOUR POETRY*S u m m a r y*

Two problems are treated: one *lexicological*, and the other a general *medieval* problem of the relation of man to nature during the Middle Ages.

The first part presents lexical components in the nature vocabulary of the most famous 12th century troubadours: the key words and other individual characteristic lexemes referring to the kinds of birds, flowers, trees, animals, etc.

The question of originality of this type of vocabulary is treated as an exceptionally specific problem.

The selection of examples show that the lexical material is classified into *three* cycles: spring, autumn-winter, and elemental all-time nature.

The basic *conclusion* is that the vocabulary of the description of nature in the poetry of the troubadours is not an *imitation* of a long poetic and rhetorical tradition but an original creation, in spite of the influence of Spanish-Arabic and Gallego-Portuguese lyric poetry which is noticeable with a certain number of troubadours. But the masters of the *trobar clus* had created a *new vision* of nature, of convincing originality and had linked its renewed, luxurious metaphorical vocabulary with the *court* vocabulary in a common expression of a dominant thematic unity of love and nature.